

Masarykova univerzita v Brně
Filozofická fakulta
Historický ústav

**Husitské výpravy za hranice
(se zaměřením na německé oblasti Svaté říše římské)**

(bakalářská diplomová práce)

Lucie Koudelková

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Borovský
Brno 2007

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla všechnu použitou literaturu a prameny.

V Brně dne 23. května 2007

Ráda bych na tomto místě poděkovala panu Mgr. Tomáši Borovskému za ochotu a odborné vedení mé bakalářské práce.

Obsah

Úvod	4
Literatura a prameny	5
Průběh tažení	8
Důvody pozdějšího rozmachu výprav	23
Funkce výprav	24
Průběh a taktika výprav	28
Složení vojska.....	31
Závěr.....	34
Seznam pramenů a literatury.....	37

Úvod

Zahraniční výpravy, často označované výrazem z němčiny jako rejsa či spanilá jízda, jak byla označena slovy kronikáře výprava z let 1429-1430, výrazem, který se zásluhou staršího českého dějepisce ne zcela správně vžil jako označení i pro další, ať už kratší nebo delší výpravy, jsou nedílnou součástí husitského hnutí. Zastávají nesmazatelné místo v rámci tohoto historického údobí a výraznou měrou se podepsaly na celkovém průběhu závěrečné fáze revoluce.

S fenoménem zahraničních výprav se setkáváme až v druhé půli dvacátých let. Přichází v době, kdy již husité zaujali pozici, která jim umožňovala podniknout další kroky, jež by jim pomohly posunout se o něco dál v řešení své věci. Dosavadní vítězství nad křižáky a nezlomnost přesvědčení boje za boží zákon dávala nepřátelské straně tušit, že české bojovníky nelze brát na lehkou váhu.

Pronikání za hranice se neomezovalo na jeden konkrétní stát. Všechny okolní země měly možnost poznat, jak vypadá síla husitských zbraní. Husité opakovaně podnikali vpády do Slezska, Uher, Rakouska i Němec. Důvody pro to byly rozličné. Není účelem této práce podrobně se zabírat všemi taženími do sousedních států. Takové počínání by značně přesahovalo limity bakalářské práce. Cílem mé práce je vypořádat se s problematikou husitských tažení do německých částí Svaté říše římské, konkrétně do území nejtěsněji sousedících s Čechami, svou pozornost jsem zaměřila především na Sasko, Míšeň a Bavorsko, zmapovat jejich historii a podat charakteristiku výprav z pohledu jejich funkce, průběhu, taktiky, jakož i jejich důsledků.

Literatura a prameny

Tematika husitských zahraničních vojenských tažení, jakož vůbec celé husitské revoluce, je poměrně dobře a komplexně zpracována, a je tudíž možno čerpat z bohaté nabídky odborné literatury, ať už jde o práce domácí nebo zahraničních autorů, díla staršího data vzniku nebo ty nejnovější. Bylo by nad možnosti a účel této práce využít všech v této oblasti dostupných prací, neboť jejich počet dosahuje řádově přinejmenším stovek. Dobrou dostupností a pro mé potřeby dostačujícím záběrem se vyznačují i domácí pramenné edice, kvůli čemuž jsem se rozhodla využít zahraniční prameny jen omezeně. V této kapitole se zaměřím na stručnou charakteristiku těch nejvýznamnějších děl a pramenů, které jsem využila při koncipování mé práce.

Z prací historiků starších generací nelze opomenout práce Františka Palackého¹, Václava Vladivoje Tomka² a Františka Michálka Bartoše³, které obsahují i na dnešní dobu množství cenných údajů, i když nelze bezezbytku přejímat veškeré údaje v nich obsažené, z děl novějších dosahují vysoké kvality práce Františka Šmahela⁴, Petra Čorneje⁵ a Jiřího Kejře⁶. V tomto směru bych vyzvedla především práce Františka Šmahela, jehož literární činnost je v rámci dané problematiky nedocenitelná. Vynikající je jeho čtyřsvazkové dílo *Husitská revoluce 1-4*⁷ podávající komplexní obraz celého období husitského hnutí ze všech úhlů pohledu, od prvopočátků a zárodků až ke konečným důsledkům, pojímající stránku politickou, sociální i ideologickou. Za zmínku stojí i velmi dobře zpracovaná bibliografie, jenž může být obzvlášť cennou pomůckou právě při studiu tohoto období. Nelze opomenout ani jeho četné příspěvky v souborných dílech, jakož i publikované studie a úvahy.⁸ *Velké dějiny zemí Koruny české* Petra

¹ Palacký, F.: *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě :dle původních pramenůw. Dílu III částka II., Od roku 1420 do 1431, čili, Od bitvy u Vyšehradu do vítězství u Domažlic*. Praha 1877.

² Tomek, V. V.: *Dějepis města Prahy. Díl IV*. Praha 1879.

³ Bartoš, F. M.: *Husitství a cizina*. Praha 1931.

⁴ Šmahel, F.: *Husitská revoluce 1. Doba vymknutá z kloubů*. Praha 1995.; Šmahel, F.: *Husitská revoluce 2. Kořeny české reformace*. Praha 1996.; Šmahel, F.: *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*. Praha 1996.; Šmahel, F.: *Husitská revoluce 4. Epilog bouřlivého věku*. Praha 1996.; Šmahel, F.: *Husitské Čechy : struktury, procesy, ideje*. Praha 2001.; Šmahel, F.: *Mezi středověkem a renesancí*. Praha 2002.; Šmahel, F.: *Idea národa v husitských Čechách*. Praha 1971.

⁵ Čornej, P.: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek V. 1402-1437*. Praha 2000.

⁶ Kejř, J.: *Husité*. Praha 1984.; Kejř, Jiří. *Z počátků české reformace*. Brno 2006.

⁷ Viz pozn. 4

⁸ např. *Idea internacionální spolupráce v husitství*, Husitský Tábor 4, 1981, s. 31-40.; *Husitské artikuly a jihlavská kompaktáta*, in: Jihlava a basilejská kompaktáta, Jihlava 1992, s. 11-28.; *Die vier Prager Artikel. Das Programm der Hussitischen Reformation*, in: Kirchliche Reformimpulse des 14./15. Jahrhunderts in Ostmitteleuropa. Hg. von Winfried Eberhard und Franz Machilek, Köln-Weimar-Wien, Böhlau Verlag 2006, s. 329-339.

Čornej⁹ představují další ze zdařilých prací, v níž je možno nalézt mnoho užitečného k tématu husitských tažení. I ony se vyznačují širokým záběrem pohledu. Pokud jde o tematiku výprav, pozornost je zde věnována celkové charakteristice vojenské ofenzívy husitských svazů, jejím příčinám i důsledkům, jakož i pronikání do jednotlivých zemí. V souvislosti s mnou sledovanou problematikou mají význam i kapitoly věnované husitskému vojsku, jeho složení, taktice, vyzbrojení a podobným otázkám. Velkým dílem přispěl ke studiu husitství i právní historik Jiří Kejř. V knize *Husité* pojednává o ideovém i faktickém pronikání husitství do ciziny i otázkách husitského válečnictví.

I nemálo prací vojenských historiků se zabývá vojenskou stránkou husitských tažení. V pracích Rudolfa Urbánka¹⁰, Jana Durdíka¹¹, Huga Tomana¹² a dalších je možné se seznámit s taktickými prvky, způsobem pochodu, složením, výzbrojí a výstrojí vojska a dalšími ryze vojenskými otázkami. Za zmínku stojí i práce Hanuše Kuffnera, *Husitské vojny v obrazech*, která díky zobrazení průběhu jednotlivých tažení pomocí map dobře poslouží k orientaci v postupu vojsk v rámci konkrétních výprav.¹³

S tematikou zahraničních výprav úzce související problematika husitských manifestů se dočkala taktéž slušného zpracování. Mezi jinými stojí za povšimnutí práce Amedea Molnára, jenž se zasloužil mimo jiné i o vydání textů některých z manifestů přeložených do českého jazyka.¹⁴

Epocha husitství si získala své místo i v dílech zahraničních autorů. I zde jsou k dispozici díla stará, jmenujme například Bezolda nebo Losertha, jakož i ty nejnovější. Z řady jmen vystupuje se svým dílem do popředí přední bohemista Ferdinand Seibt¹⁵. V knize *Hussitica* můžeme najít husitské ideové postoje k válce tehdejší doby.

Pokud jde o narativní prameny, dochovalo se hned několik kronik, v nichž jsou zachyceny mnou sledované aspekty husitské revoluce. Většina z nich byla vydána ve *Fontes rerum Bohemicarum*. Zprávy o válečných akcích českých bojovníků z nich

⁹ Čornej, P.: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek V. 1402-1437*. Praha 2000., problematice vojenských tažení jsou věnovány strany 498-545.

¹⁰ Urbánek, R.: *Lipany a konec polních vojsk*. Praha 1934.

¹¹ Durdík, J.: *Husitské vojenství*. Praha 1953.

¹² Toman, H.: *Husitské válečnictví za doby Žižkovi a Prokopovi*. Praha 1898.

¹³ Kuffner, H.: *Husitské vojny v obrazech : sbírka 59 mapek a plánů k dějinám válek i válečnictví husitského se stručným výkladem zobrazených dějů*. Praha 1904.

¹⁴ Molnár, A.: *Husitské manifesty*. Praha 1980.

¹⁵ Seibt, F.: *Hussitica : zur Struktur einer Revolution*. Köln 1990.; Seibt, F.: *Hussitenstudien: Personen, Ereignisse, Ideen einer frühen Revolution*. München 1991.; Seibt, F.: *Německo a Češi : dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Praha 1996.

podává především kronika Bartoška z Drahonice.¹⁶ Na Bartoškově stylu je patrné jeho válečnické založení, práce nijak nevyniká literárním zpracováním, nicméně přináší k problému cenné informace. Události jsou líčeny stručně, strohou analistickou formou, autor se nerozepisuje, ale podává základní fakta k dotyčným dějům. Mnoho užitečných poznatků lze čerpat i ze Starých letopisů českých, jenž byly částečně editovány v rámci Fontes rerum Bohemicarum- Series nova.¹⁷ K dispozici je dále vydání rukopisu Křížovnického a Vratislavského.¹⁸ Kniha *Ze starých letopisů českých* staví na práci Františka Palackého, jím vydané letopisy jsou přeloženy a doplněny o některé důležité texty z rukopisů Vratislavského a Křížovnického. Z děl psaných ve vyložené protihusitském směru si zaslouží připomenout už v době vzniku velmi rozšířené dílo, *Českou historii* Aenease Silvia Piccolominiho, psané barvitou humanistickou latinou.¹⁹

Nemalé jsou i zásluhy ediční činnosti Františka Palackého, jehož *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges* vydané ve dvou svazcích, z nichž první se zabývá léty 1419-1428, druhý navazuje zpracováním let 1428-1436, obsahují komplex nejrozumnějších listin vztahující se různou měrou k husitské problematice.²⁰ *Archív český*, další z výsledků práce Františka Palackého, obsahuje oproti *Urkundliche Beiträge* prameny týkající se tématu mé práce v podstatně menší míře, proto jsem ho využila jen minimálně.²¹

¹⁶ *Kronika Bartoška z Drahonice*, FRB V. Praha 1893, s.591-628.; Hlaváček, I.: *Ze zpráv a kronik doby husitské*. Praha 1981.

¹⁷ *Staré letopisy české. Texty nejstarší vrstvy*. FRB SN II. Praha 2003.

¹⁸ *Staré letopisy české : z rukopisu Křížovnického*. Praha 1959.; Šimek, F. [ed.]: *Staré letopisy české z vratislavského rukopisu*. Praha 1937.; Porák, J., Kašpar, J. *Ze starých letopisů českých*. Praha 1980.

¹⁹ Silvio, E.: *Historia Bohemica*. Praha 1998.

²⁰ Palacký, F. [ed.]: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges von Jahre 1419 an.I. Bd., Von den Jahren 1419-1428*. Praha 1873.

Palacký, F. [ed.]: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419-1436.II. Bd., Von den Jahren 1429-1436*. Praha 1873.

²¹ Palacký, F. [ed.]: *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské. Díl.III*. Praha 1844.

Průběh výprav

Počátek zahraničních tažení se zpravidla klade do druhé půle dvacátých let. Toto tvrzení však nelze brát jako absolutní. Už v první půli se můžeme setkat s ojedinělými výpady za hranice. Výjimečnost těchto akcí byla podmíněna nedostatkem těch faktorů, které právě po roce 1425 umožnily organizovat už opravdové zahraniční jízdy většího formátu. Jaké byly ony faktory, bude rozebráno v samostatné kapitole.

Šanci jak proniknout do sousední krajiny skýtaly především pohraniční lesy. Krušné hory stejně jako Šumava představovaly startovací plochu pro rychlé výbojné kořistnické akce mířící nejčastěji do Horní Falce a Bavorska. Navíc chatrná obrana těchto míst zvýrazňovala úspěšnost operací.²²

Vůbec první zmínky dokládající přítomnost husitských bojovníků na německém území se datují k roku 1422. Jedná se sice o údaje mající původ v německém prostředí, žádný český záznam dotčenou událost nepotvrzuje, není však třeba mít o jejich hodnověrnosti pochyb. Podle této výpovědi neurčitý počet husitů způsobil jisté škody hned dvanácti vesnicím u Eschlamu a Neukirchenu v Bavorsku.²³

První husitská výprava za hranice, u níž již můžeme vypočítat znaky odlišující ji od jednorázových drobných výpadů, se uskutečnila na podzim roku 1425. Táboři se v říjnu dozvěděli o hrozícím útoku na Třebíč a v několika následujících dnech nato zorganizovali výpravu společně se Zikmundem Korybutem. Měli se jí účastnit taktéž sirotci. Alespoň důvěřujeme-li tvrzení tzv. Malé klosterneuburské kroniky. 15. listopadu již směřovala vojska k rakouskému městu Retz, jehož pánem byl hrabě Jan z Hardeggu, který se účastnil předešlé křížové výpravy. 25. listopadu bylo město dobyto, navzdory poměrně solidnímu opevnění, a hrabě zajat. Tím celá výprava vyvrcholila a vojska se dala k pochodu zpátečním směrem.²⁴

V následujících třech letech husité opakovaně vyjížděli do boje na území sousedů, aby pak tyto jejich výpravy vyvrcholily v ony slavné spanilé jízdy přelomu dvacátých a třicátých let.

²² Čornej, P.: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek V. 1402-1437*. Praha 2000, s. 516.

²³ O vpádu na bavorské území roku 1422 pojednává Krausová, M.: *Husitské války v historickém povědomí česko-bavorského pohraničí*, Domažlice 2000, s. 89-90.

²⁴ *Kronika Bartoška z Drahonice*, FRB V. Praha 1893, s. 594.; Porák, J., Kašpar, J.: *Ze starých letopisů českých*. Praha 1980, s. 100.; nejenom tomuto ale i dalším tažením do Rakouska se věnuje Silvia Petrin: Petrin, S.: *Der österreichische Hussitenkrieg 1420-1434*. Wien 1982.

Nedlouho poté, co se vypořádala se saským vojskem u Ústí nad Labem v červnu 1426, blížila se husitská vojska k pohraničním mezníkům. Jak na jihu, tak na severu země. Táborské vojsko znovu postupovalo rakouskou krajinou a opět potvrdilo své kvality u Světlé. Do Lužice spolu s tábory zamířili sirotci, aby se zde postarali o přípravné akce k další kruciátě, jež byly vedeny pod patronací Bedřicha Hohenzollernského. Sílu husitských zbraní v počtu několika tisíc poznala Žitava, Zhořelec, Lubaň i Zelená Hora.²⁵

Zahraniční tažení na krátkou dobu přerušil vstup křižáckých sil do Čech. U Tachova však byly přemoženy husitskými silami a tak vlastně další křížová výprava přispěla ještě k větší chuti a opodstatněnosti k novým výpravám vně země.

Nebezpečí si uvědomovali jak v německých zemích, tak ve Slezsku i v Uhrách. Snažili se na ně připravit, většinou však bez úspěchu. V této době vzrostl počet informačních kanálů mezi Čechami a cizinou. Právě od roku 1427 můžeme vyzorovat větší počet záznamů o domácích zrádcích. V dalších letech byli takoví informátoři cennými pomocníky především v Lužici a Slezsku. Jako příklad můžeme uvést Cheb, kde byli v listopadu 1427 upáleni čtyři muži kvůli údajnému záměru vydat město na pospas husitům. Jistě zde svou roli hrál právě zvýšený pocit ohrožení, které město po tachovské porážce prožívalo.²⁶

Rok 1428 zažil pravé válečné vření, jenž se mělo rozrůst do ještě větších rozměrů ve dvou následujících letech. Husité získali hned z jara slušnou kořist v Horních Uhrách. A na své si přišli i ve Slezsku. Toto tažení sebou nese hned dvě prvenství. Poprvé se zde husitům osvědčila taktika bleskového boje, rychlého postupu a plenění bez zdoluhavého obléhání měst. Těmito přesuny navíc zvyšovali paniku ve všech sousedních knížectvích. První smlouva týkající se výkupného mezi radou ohroženého města a husity byla uzavřena taktéž v jeho průběhu.

Kontaktu s husity se dočkali i v německých částech říše. Sotva se sirotci vrátili ze slezských plen, mířili v čele s hejtmanem Velkem z Březnice spolu s pražskými spolubojovníky v počtu několika tisíc do Horní Falce. Počátkem června zanechali své zřetelné stopy v krajině u Bärnau, Tirschenreuthu a Falkenbergu, načež se obrátili na jih a postupovali krajinou po levé straně řeky Naaby, která z části patřila bavorskému vévodovi Janovi ze Sulzbachu, z části kurfiřtu Bedřichu Braniborskému. Vypáleno bylo

²⁵ Šmahel, F.: *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*. Praha 1996, s.190.; *Kronika Bartoška z Drahonice*, FRB V. Praha 1893, s.595.

²⁶ K otázce husitských spojenců v rámci německých měst Köpstein, H.: *Ohlasy husitského revolučního hnutí v Německu*. In: Macek, Josef a kol. *Mezinárodní ohlas husitství*. Praha 1958, s. 245-247.

mnoho vsí a několik menších měst, i residenční sídlo vévody Oty z Mosbachu lehlo popelem. Zastavili se nedaleko Řezna u Nittenau, kde přidali tomuto malému městu nemalé starosti protržením rybníční hráze. Místního kněze pak svlékli do naha, řetězem ho přivázali k vozu a ať chtěl nebo ne, musel se s nimi vydat na další cestu. Ta vedla rovnou k walderbachskému klášteru, kde husité neušetřili vybavení ani obyvatele objektu. Mniši byli pobiti, interiér zdecimován. Zpáteční cestou se ubírali přes Koubu (Cham) a Mnichov nad Lesy (Waldmünchen). V polovině června po průchodu Všerubským průsmekem se před nimi rozprostřela silueta rodné země.²⁷

Ve stejné době se postaraly o znepokojení rakouských měst u Dunaje tábořské vozové hradby.

Nejpozději 25. června však všechna vojska stanula opět na domácí půdě. V Kutné Hoře se totiž konal sjezd husitských delegátů, jehož podnětem bylo oznámení další, v pořadí už čtvrté křížové výpravy, která měla započít právě 24. června 1428. Na jejich přípravách se podílela devítičlenná říšská rada v čele s braniborským kurfiřtem Bedřichem. Tomu se však nepodařilo shromáždit dostatek peněžních prostředků do stanoveného termínu a tak byla výprava odložena na neurčito. Přesto husitští delegáti zaujali na sjezdu stanovisko, že bude lepší věnovat se domácím problémům, než se v této situaci vydávat za hranice a vystavovat se tak potencionálnímu nebezpečí.

Navzdory tomu se však ještě ke konci roku přeci jenom několik oddílů k sousedům podívalo. Důvodem zde byly potíže se zásobováním při obléhání domácích cílů. Ty postihly sirotky u hradu Lipnice a tábory u Bechyně. Vzhledem k lokaci oněch míst vpadli první do Horní Lužice, druhí do Horních Rakous.²⁸

Počátkem roku 1429 se husitská pozornost upínala na připravované jednání s králem Zikmundem, které se odehrálo v Bratislavě. Jednat se začalo v dubnu. Nepříliš nadějný výsledek jen umocnil rozhodnutí pro postup vojenskou cestou. V říjnu sedmitisícové vojsko opět zaměstnávalo lužické obranné síly.²⁹

Už v listopadu byli bojovníci zpátky s poměrně slušným výkupným a pozornost se plně obrátila k největšímu podniku celé revoluční éry a zároveň nejrozsáhlejší bojové akci, kterou zažily německé země.

²⁷ O výpravě do Horní Falce roku 1428 pojednává Tomek, V., V.: *Dějepis města Prahy. Díl IV.* Praha 1879, s. 407-408. ; *Kronika Bartoška z Drahonic*, FRB V. Praha 1893, s. 598.; *Staré letopisy české. Texty nejstarší vrstvy.* FRB SN II. Praha 2003, s. 87., 111, 174.; Porák, J., Kašpar, J.: *Ze starých letopisů českých.* Praha 1980, s. 106.

²⁸ *Kronika Bartoška z Drahonic*, FRB V. Praha 1893, s. 598.

²⁹ Tamtéž, s. 600.

Počátkem prosince se v Praze odehrávala porada předních velitelů z řad husitských obcí a zástupců spojenecké šlechty z Čech a Moravy. Nelze se však domnívat, že by rozhodnutí o uskutečnění výpravy padlo až zde, i když názory v tomto směru se různí. Pravděpodobně se tak stalo již na sněmu, který byl svolán před tažením do Lužice a v rámci pražských jednání se pak už jen doladřoval postup, jakým se měla jízda ubírat. Svědčí o tom konečně i válečné přípravy, s nimiž bylo započato již během listopadu. O finanční podporu se postaraly městské rady, které vypsaly pro příležitost výpravy speciální berni. Od počátku prosince zasedali na staroměstské radnici úředníci povolání právě za tímto účelem.³⁰

V samotných německých územích můžeme taktéž najít doklady svědčící o tom, že se o připravovaném tažení vědělo již předem. Sasové samozřejmě mohli očekávat, že se husité dříve nebo později obrátí proti nim, se záměrem uštvět jim odvetu za předešlé vpády, není tudíž divu, že se na takovou eventualitu průběžně připravovali. Prostředky, které použili v posledních měsících roku, svědčí jasně o nepochybném vědomí příprav vojenského tažení z české strany. Saský vévoda i míšeňský markrabě sháněli vojenskou hotovost a usilovně se snažili sestavit bojeschopné vojsko. Dopisy s žádostmi o poskytnutí pomoci směřovaly k říšským knížatům i městům. K 8. listopadu se datuje dopis o pomoc, jenž zaslali konšelé města Erfurt svým göttingenským kolegům.³¹

14. prosince pronesli hejtmané a správci společně s purkrabím a konšeli Starého Města pražského slavnostní přípitek na půdě staroměstské radnice a vojska se vydala do boje. Počet vojáků možno pouze hádat, poněvadž zprávy jsou dosti zkreslené. Vojska mohla dosáhnout něco mezi patnácti až dvaceti tisíci mužů počítaje v to jízdu a přidružené jednotky. Ačkoli současníci přicházeli i s poněkud nadhodnocenými údaji, podle nichž by se dalo uvažovat až o čtyřech tisících jízdních, čtyřiceti tisících pěších a dvou a půl tisíci vozech.³²

Bojovníci postupovali z různých míst české země k českomíšeňskému pomezí. Kolem 20. prosince 1429 vpadl do Míšeňska Nakléřovským průsmykem armádní předvoj, na to se sem už jako příliv valily sbory z dalších shromaždišť. Čtyři až pět dnů

³⁰ Dokladem o tom, že i v Německu se vědělo o pražském sněmu a přípravě tažení je i list Jana z Polenska z 12. prosince 1429: Palacký, F. [ed.]: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419-1436.II. Bd..Von den Jahren 1429-1436*. Praha 1873, s. 77, č.621.

³¹ List Erfurtských z 8. 11. 1429 vydal Palacký, F. [ed.]: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419-1436.II. Bd..Von den Jahren 1429-1436*. Praha 1873, s. 69,č.613. Listy podobného charakteru tamtéž, s. 71, 75, 78, č.617,619,622.

³² *Kronika Bartoška z Drahonice*, FRB V. Praha 1893, s.600.; Porák, J., Kašpar, J.: *Ze starých letopisů českých*. Praha 1980, s. 110.

se vojska přidržela toku Labe, minula Pirnu, Drážďany, bolestný úder zasadila celskému klášteru západně od Drážďan, husitské pleny okusilo i okolí Míšně. Několik oddílů zamířilo ještě k městům Togava, Dorfeln a Mügeln, ale převážná část armády se stočila pod dojmem zpráv o nepřátelském vojsku k Lipsku. Zde se měly údajně nacházet hlavní říšské síly. Zprávy mluví až o sto tisících bojovníků. Třeba však dodat, že i k tomuto číslu je zapotřebí přistupovat s nadhledem. V první řadě to bylo vojsko saského kurfiřta Bedřicha II. Dobromyslného. Vojáky vyslal durynský lantkrabě Bedřich IV. řečený Klidný, syn kurfiřta Bedřicha I. Jan Hohenzollernský, správce Braniborské marky, Vilém mladší vévoda Brunšvický, magdeburský biskup Günther, hildesheimský biskup Magnáš, míšeňský biskup doktor Jan Hoffman, merseburský Mikuláš Lubich a biskup z Halberstadtu a Naumburgu. Pozadu nezůstala ani města. O vojenskou hotovost se postaral Erfurt, Hala, Mühlhausen i Norimberk.³³

Pokud bychom se ptali na osobu vrchního velitele, jsou zprávy v tomto směru dosti mlhavé. Bezesporu nemůžeme upřít významnou pozici Prokopu Holému, jenž měl hlavní slovo v kolektivní radě starších. Co se týče pozic v čele jednotlivých proudů vojska, táborům, přesněji příslušníkům tzv. Velkého Tábora, velel vrchní hejtman Jakub Kroměšín, vojsko tzv. Starého Tábora spolu s vojáky Tábora nakloněných měst podléhalo Ondřeji z Řimovic, polní sirotky vedl Jíra z Řečice, oddíly vyslané sirotčími městy vrchní hejtman Jan Královec a konečně bojovníky ze Starého Města hejtman Zikmund Manda z Kotenčic. Ze zástupců spojenecké šlechty Moravy a Čech jmenujme předního moravského pána Jana z Pernštejna, dále Smila Holického ze Šternberka, Viléma Kostku z Postupim, Jana Zmrzlíka ze Svojšína a Beneše Mokrovouského z Hustiřan.³⁴

Rozhodující střetnutí se očekávalo u města Grimma. Ještě než se však vojska k městu dostala, bylo třeba vypořádat se s komplikací, která mohla mít pro husity poměrně nepříznivý dopad. Do cesty se jim postavila řeka Mulde. Když se ji husité pokoušeli souběžně třemi proudy přebrodit, aby se tak nevystavovali přílišnému nebezpečí, dostali se do potíží se silným proudem. Ten začal bojovníky strhávat, převracely se i vozy. Zavládl tak poměrně velký zmatek. Několik mužů se dokonce utopilo. Ti, co přebrodivili a stáli pevně na břehu, se narychlo chopili provazů a měli co

³³ Zprávu rady města Norimberku o válečném stavu z 29. prosince 1429 nalezneme v Palacký, F. [ed.]: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419-1436.II. Bd..Von den Jahren 1429-1436*. Praha 1873, s.86,626.

³⁴ Šmahel, F.: *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*. Praha 1996, s.219.; *Kronika Bartoška z Drahonice*, FRB V. Praha 1893, s.600.

dělat, aby s jejich pomocí zachránili vozy zmítající se v proudu. V důsledku dramatických okamžiků padlo rozhodnutí, že jistější bude dostat se skrz řeku jen v jednom zástupu.

Sasové sem poslali pouze jízdní předvoj, jež vedl dolnolužický fojt Hanuš z Polenska, k prozkoumání situace a k případnému znemožnění postupu. To však bylo nad síly tohoto oddílu čítajícího údajně něco kolem osmi set jezdců. Husitští bojovníci, kteří již stáli na druhé straně řeky, byli rychle sešikováni Janem Zmrzlíkem ze Svojšína a i když ne úplně zlehka, přece jenom nepříteli u blízkého lesa porazili. Čtyři sta nepřátelských bojovníků padlo, mezi nimi durynští šlechticové Dětrich z Witzleben, rada lantkraběte, Jiří z Wangenheim a Bedřich Fictum, sto padesát bylo zajato, mimo jiné Jiří z Witzleben. Co se týče datace oné srážky uvádí se jak poslední den roku 1429 tak také 1. leden roku následujícího.³⁵

Porážka nenechala saského kurfiřta klidným. Vojsko zbrkle rozpustil, ležení nechal zapálit a zamířil do Durynska. Ještě předtím stihnul nechat vypálit i lipské předměstí, neboť očekával, že jinak by ho vyplnili husité, když by se rozhodli obléhat město. Ti tedy bez obtíží dokončili v noci přechod řeky a v ranních hodinách již postupovali k Lipsku. Následně se směr výpravy prudce stočil jižním směrem.

Vojska brázdila krajinu v širokém postupu. Účel rozkazů rozdělit se do pěti samostatně operujících proudů, po dvou sirotčích a táborských a jednom pražském, zachovávat mezi sebou vzdálenost něco kolem jedné míle, aby byl záběr co největší a přitom vojsko co nejméně zranitelné, byl jasný. Maximální poškození nepřítelů. A tím pádem možnost získat si dobrou pozici pro případné jednání. Seznámit se s husity bylo předurčeno Altenburgu, Naumburgu, Geře, Jeně i Cvikovu.

Další proud zatím dorazil k Plavnu. Město patřilo Zikmundovu hejtmanu Jindřichu I. z Plavna, jednomu z předních šlechticů plzeňského kraje, s nímž měli husité již své zkušenosti. Místnímu purkrabímu Hanuši z Rašova se podařilo vyjednat s českými bojovníky dohodu, dle které měla plavenská posádka složit zbraně a pokojně

³⁵ Přechod řeky Mulde a následný vojenský střet ličí Palacký, F.: *Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě :dle původních pramenůw. Dílu III částka II..Od roku 1420 do 1431, čili, Od bitwy u Wyšehradu do wítězství u Domažlic*. Praha 1877, s.330-331.; Tomek, V., V.: *Dějepis města Prahy. Díl IV*. Praha 1879, s. 450-451.; Šmahel, F.: *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*. Vyd. 2., Praha: Karolinum, 1996, s.219. ; *Staré letopisy české. Texty nejstarší vrstvy*. FRB SN II. Praha 2003, s.144. *Staré letopisy české: z rukopisu Křížovnického*. Praha 1959, s. 97.

odejít. Několika husitům byl umožněn pod ochranou a zárukou bezpečnosti vstup do města, aby se zde přesvědčili o složení zbraní a opatřili si vše potřebné. Když husité, jak bylo smloueno, vstoupili na půdu města, vzedmula se vlna nevraživosti mezi místními lidmi a ti přichoží do jednoho pobili. To nemohlo zůstat bez účinků. Vojsko chtějící vykonat pomstu na svých spolubratřích zteklo bleskově hradby a pokořilo město nelítostným způsobem. Povraždilo, co se mu dostalo pod ruku. Část lidu se pokusila zachránit útekem na hrad, ale ani ten se nepodařilo ubránit. Rozzuřenost usnadnila dobytí pevnosti, v níž se skrývalo na sedm set lidí. Většina byla pobita nebo svržena z hradeb, purkrabí a hejtman hradu padli do zajetí. 25. ledna tak husité opět dodali na dramatickosti svojí pověsti. Samotný Jindřich zůstal bez jediného šrámu, protože v té době prodléval na svém hradě Kynžvart nedaleko Chebu.³⁶

Nyní se na nápor husitských zbraní připravovali především na Lokti a v Chebsku, narychlo byly opevňovány hradby a k sousedům mířily žádosti o pomoc. K všeobecnému údivu však vojska napadla Falc a Horní Franky. Takové vyvrcholení výpravy dopředu očekával jen málokdo. Dobyt byl Hof a Münchberg. U Münchbergu se armáda rozdělila. Táborská vojska přispěchala k Bayreuthu, aby se pokusila město pokořit. V noci z 29. na 30. ledna bylo město zdoláno. Zbytek vojska bez táborských bojovníků mezitím pod velením sirotčího hejtmana Jíry z Řečice vydrancoval Kulmbach, neuspěl s dobýváním hradu Plassenburgu a po pětidenním drancování v okolí hradu se opět spojil s tábory a vkročili do země bamberského biskupa. Oheň si pohrál s městskými obydlími v Mainechu, Weissmeinu, Kumstadt, Holfeldu, Schesslitzu i Weissenfeldu, než se bojovníkům dostalo pohledu na samotný Bamberg.³⁷ Biskup Bedřich z Aufsessu se v době příchodu husitů nacházel mimo město, jeho místodržitelé Bamberg narychlo opustili. Konšelé se však snažili vyjednávat, protože si byli jisti, že nepříteli dobře opevněné město sami jen stěží uhájí. Společně s radními z blízkých měst Schesslitzu a Hollfeldu se složili na výpalném. 2. února dostali na vybranou. Buďto přijmou, co hlásají husité, nebo si vykoupí život padesáti tisíci

³⁶ Palacký, F.: *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě : dle původních pramenův. Dílu III částka II.. Od roku 1420 do 1431, čili, Od bitvy u Vyšehradu do vítězství u Domažlic.* Praha 1877, s.332-333.; Tomek, V., V.: *Dějepis města Prahy. Díl IV.* Praha 1879, s. 452-453. ; *Staré letopisy české. Texty nejstarší vrstvy.* FRB SN II. Praha 2003, s.112, 145. *Staré letopisy české: z rukopisu Křížovnického.* Praha 1959, s. 97.; doklad o dobytí Plavna je možné hledat i v Palackého listinné edici, konkrétně se jedná o dopis Jeny Erfurtským z 26. ledna 1430: Palacký, F. [ed.]: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419-1436. II. Bd.. Von den Jahren 1429-1436.* Praha 1873, s.92, č.632.

³⁷ K postupu vojska v těchto dnech se vyjadřuje dopis radních města Eger určený Erfurtským: Palacký, F. [ed.]: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419-1436. II. Bd.. Von den Jahren 1429-1436.* Praha 1873, s.128, č.666.

rýnských zlatých placenými půl na půl penězi a dlužními úpisy. V opačném případě se mělo město obávat nejhoršího, což se také dělo. Bamberg postupně opustili všichni majetní obyvatelé, a tak zůstala jen chudina. Ta se pod nápirem strachu začala bouřit. Asi k padesáti zbylým se přidalo něco kolem tří set lidí z blízkého okolí a 2. února vtrhli na radnici, ušetřeny nezůstaly domy místních patricijů, církevní honorace ani klášter klarisek a místní kostely. Zejména marxistická historiografie přišla s názorem, že místní spodina začala sympatizovat s husity a tudíž se obrátila proti zdejšímu feudálům. Nicméně kdybychom se chtěli ztotožnit s takovým názorem, museli bychom se vypořádat s faktem, proč nepřišli husité Bamberčanům na pomoc. Kdyby tomu tak skutečně bylo, jistě by nezůstali bez pomoci husitského vojska, které by neváhalo využít příležitosti a získat tak na svou stranu a pro svou věc nové lidi. Skutečnost zůstane více prozaická, chudina se, jak už tomu bývá, pod dojmem trpkých zkušeností umocněných hrůzou a obavami a s chutí ukořistit něco pro sebe za takovéto neradostné situace, obrátila proti bohatým. Samotnými husity však město zůstalo ušetřeno. 6. února se totiž odehrálo na hradě Zwernitz jednání mezi kurfiřtem Bedřichem a zástupci husitské strany, jenž pro město vyznělo nanejvýš příznivě. Bylo povinno složit husitům do rukou dvanáct tisíc dukátů.³⁸

Nyní se výprava blížila ke svému vyvrcholení a k naplnění hlavního cíle a záměru. Pod dojmem ráznosti husitských zbraní se uskutečnilo jednání, které mělo dát celé výpravě smysl. Řeč je o beheimsteinských smlouvách.

Husité usilovali o setkání s braniborským kurfiřtem Bedřichem Hohenzollernským už od dobytí Hofu. Bedřich se asi 13. ledna vrátil do Norimberku z prešpurských jednáních se Zikmundem. Zdržoval se pak v norimberské krajině, na Plassenburgu a v Bayreuthu.³⁹ Hofský hejtman Kašpar z Waldenfelsu byl pověřen, aby kurfiřtovi doručil husitskou žádost koncem ledna. Kurfiřta zastihl v době, kdy opustil Bayreuth. Bedřich nejprve váhal, zda-li se vydat do husitského vojska a odebral se ještě do Norimberku. Pak ale už svolil a vybaven několika průvodními listy spolu s deseti husitskými bojovníky, kteří byli pověřeni jeho doprovodem, vydal se jednat s husitskými vůdci. 6. února stanuli tváří v tvář na Zwernitzu v záležitosti bamberské.

³⁸ K událostem v Bambergu blíže Macek, J. a kol.: *Mezinárodní ohlas husitství*. Praha 1958, s. 248-250.; Macek, Josef: *Husitské revoluční hnutí*. Praha 1952, s. 131-132.; Šmahel, F.: *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*. Praha 1996, s. 222.

³⁹ O pohybech kurfiřta Bedřicha vypovídá i listina rady města Norimberku Palacký, F. [ed.]: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419-1436. II. Bd. Von den Jahren 1429-1436*. Praha 1873, s. 94, č. 634.

10. nebo 11. února jednali znovu. Na hradě Beheimsteinu u Pegnitzu v Horních Francích.

Na hradě Zwernitz byla podepsána smlouva mezi husitskými hejtmany a úředníkem biskupství bamberského, Hanušem z Wittstatu, zmocněnci Bambergu a Forchheimu. Částka dvanácti tisíc rýnských zlatých měla být splacena na dvakrát, deset tisíc o středopostí a zbylé dva tisíce na svatého Jiří.⁴⁰ Na to se husitská vojska opět rozpadla ve dva proudy, jedni postupovali jihovýchodním směrem k Potensteinu a do panství vévody Jana Sulzbašského, kde byla vypálena města Auerbach a Eschenbach, druhá část vojska dodala strachu Norimberčanům, když se přiblížila na tři míle od města, k městečku Gräfenberg.⁴¹ Bedřich se ze Zwernitzu vrátil do Norimberka. Odloučení od disputací s husitskými vojevůdci však netrvalo dlouho, neboť zakrátko se braniborský kurfiřt odebral na hrad Beheimstein.

K jednacímu stolu zasedli vedle Prokopa Holého velitelé každého z pěti proudů vojska. Jednalo se tak pravděpodobně ve stejném složení, v jakém se účastnili schůzky na hradě Zwernitz. Za německou stranu pak některé prameny vedle Bedřicha uvádějí zástupce Norimberku, falckraběte Jana z Neumarktu a Sulzbachu a jako zmocněnce falckého kurfiřta Viléma z Hohenrechbergu.⁴²

Předním požadavkem, s nímž husité přistoupili k jednání, byl požadavek na veřejné slyšení. Kurfiřt se ve smlouvě zavázal, že veřejné jednání za účasti představitelů duchovenstva a učených hlav německé církve zařídí v Norimberku. Smlouva umožňovala příjezd husitského poselstva v počtu dvou set až tisíce osob do tohoto říšského města a vystoupení zde na den sv. Jiří bez jakékoli zábrany před veřejností ve své věci, pamatovala taktéž na bezpečný návrat i na náboženské založení delegace, jíž měl být umožněn výkon vlastních bohoslužeb v hostincích předem určených k tomuto účelu. Vlastní znění čtyř článků je součástí textu smlouvy.

Podle úmluv měli tedy delegáti svobodně písemně i ústně přednést čtyři artikuly, skrze Písmo svaté a učení církevních otců obhájit a v případě námitek, které by zaznívaly ze shromáždění přítomných nebo s kterými by přišla konkrétní osoba, nepokrytě a beze strachu na ně odpovědět.

⁴⁰Palacký, F. [ed.]: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419-1436.II. Bd..Von den Jahren 1429-1436.* Praha 1873, s.101.

⁴¹ O obavách města Norimberku svědčí několik listin, v nichž žádají o vojenskou pomoc: Palacký, F.: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419-1436.II. Bd..Von den Jahren 1429-1436.* Praha 1873, s.98,100,105, č.638,639,641,645.

⁴² Tomek,V.,V.: *Dějepis města Prahy.Díl IV.* Praha 1879, s. 455.

Smlouvy v druhé řadě obsahovaly závazek vyplatit husity poměrně solidním výkupným. Kurfiřt Bedřich se zavázal k platbě devíti tisíc zlatých, falckrabě Jan ze Salzbachu k sedmi tisícům, město Norimberk mělo sáhnout do městské pokladny pro dvanáct tisíc. Za tuto nízkou částku vděčilo přičinění Beneše Mokrovouského a jeho společníku, kteří neváhali nechat si tento vděk patřičně proplatit. Jejich „služby“ jim vydělaly tisíc zlatých. Výkupné mělo být splaceno ve dvou splátkách, první půle ihned, druhou inkasoval koncem května v Norimberku Beneš Mokrovouský společně s Vilémem Kostkou.

Podpisem smluv vešlo v platnost příměří, jenž mělo trvat do svatého Jakuba, tedy do 25. července téhož roku.⁴³

Jeden z hlavních cílů výpravy byl tedy splněn. Německé země byly již dostatečně vyčerpané a hospodářsky poškozené, takže i v tomto ohledu dosáhlo tažení svého. Vojáci mohli ukázat postrašeným německým oblastem římské říše záda. Zpáteční cesta vedla bojovníky přes Weiden a Arzberg, jako jeden z posledních výstražných signálů končícího tažení bylo vyplněno částí armády kynžvartské panství Jindřicha z Plavna. Hrad se dobývat nepokoušeli, neboť měli už tak ruce plné kořisti a zbytečně by si přidávali námahy.⁴⁴ Konečně se naplnila obavami i mysl obyvatel města Chebu, když se k němu několikatisícové vojsko postupně blížilo. Město však zůstalo ušetřeno. Příčina byla opět prozaická. Peníze. I když tentokrát žádná velká částka. Městská rada poslala Prokopovi Holému do tábora, který husité rozložili před hradbami, darem dvanáct loktů bruselského sukna a podařilo se jí usmlouvat pro sebe částku výkupného nanejvýš příznivou, jen devět set zlatých, z nichž sedm mělo být vyplaceno ihned. Město tak zůstalo bez šrámu, což se ovšem nedá říci o okolí, kde se husité o to víc vyřádili. Pak už se výprava s ničím nezdržovala a namířila si to rovnou ku Praze. Zde byla s velkou slávou přivítána 21. února 1430.

Celková bilance výpravy byla úctyhodná, ačkoliv je třeba zprávy brát s rezervou. V průběhu jízdy mělo být dobyt něco mezi sedmdesáti až sty hrazených měst, hradů a tvrzí, vesnice nepočítaje. Do země se vracelo přes dva tisíce vozů, některé musely být taženy šesti, sedmi a údajně až čtrnácti koňmi, tak ohromný byl prý

⁴³ Problematice je věnován článek Machilek, F.: *Die hussitische forderung nach öffentlichem Gehör und der Beheimsteiner Vertrag von 1430*. In: Husitství-renesance-reformace. Praha 1994, s.501-527.; Jednáním se taktéž věnují Palacký, F.: *Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě :dle půwodních pramenůw. Dílu III částka II..Od roku 1420 do 1431, čili, Od bitwy u Wyšehradu do wítězství u Domažlic*. Praha 1877, s. 334-335; Tomek, V., V.: *Dějepis města Prahy. Díl IV*. Praha 1879, s.456. a Šmahel, F.: *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*. Praha 1996, s. 222-223.

⁴⁴ *Kronika Bartoška z Drahonice*, FRB V. Praha 1893, s.601.

náklad, který vezly.⁴⁵ I když pravda může být poněkud střízlivější, bezesporu nemůže být pochyb o výjimečnosti tažení, k níž bezesporu přispěla nemalým dílem i nezvykle mírná zima toho roku. V Starých letopisech českých se ostatně píše: „Ta jiezda byla tak spanilá, že pamětníkuov nenie aniž bude, by ji kdy Čechové takovou sami učinili.“⁴⁶

Radovali-li se však husitští hejtmané a správci z úspěchu, jehož dosáhli, radovali se trochu předčasně. Zprvu se zdálo, že Bedřich plně dostojí všem závazkům, k nimž se upsal. Vypravil poselství k císaři Zikmundovi i papeži Martinu V., vzkázat o celé záležitosti dal ostatním kurfiřtům a říšským knížatům. Pravděpodobně hned po stvrzení beheimsteinských úmluv se vydal do Norimberka společně s Prokopem Holým, aby se postarali o ubytování husitských poslů. Pak se podle všeho účastnil na přípravě předporad s husitskými zástupci, které se měli uskutečnit v Chebu. Husitská delegace do Chebu dorazila, kurfiřt se však neobjevil. Matěj Louda, Buzek ze Smolotel, Vilém Kostka i Beneš z Kolovrat čekali tedy marně. Mezi zástupci husitské strany byl i kněz Václav Koranda, jehož pobyt v Chebu nevyzněl zcela naprázdno. Sepsal zde a 25. května uveřejnil německý manifest, po té, co bylo rozhodnuto o návratu do Čech.⁴⁷

Z tolik očekávaného norimberského slyšení nebylo nic. Bylo by mylné se domnívat, že ze všeho sešlo kvůli Bedřichově liknavosti a neochotě. Pravým důvodem byl znovu rozhodný postoj dvora i církve a jejích vůdčích teologů, kteří za žádnou cenu nemínili vyjít husitům vstříc. Císař nechal vzkázat po Oldřichovi z Rožmberka, že napříště mají husité vyjednávat rovnou s ním a nesázet na žádné prostředníky. Papež by proti prostřednictví sice nic neměl, v roli zprostředkovatele si ale představoval raději Polsko s Litvou. A tak si husité museli počkat až na basilejská jednání. Beheimsteinským smlouvám však není možno ubírat na významu, už samotný fakt, že se husitské požadavky staly obsahem dokumentu mezinárodního rázu, byl úspěchem.

Zdálo by se, že po tak velké výpravě nastane na chvíli klid zbraní. Opak byl pravdou. Už v březnu se bojovalo. Německá území si mohla ale odpočinout, protože tábořským polním vojskem bylo napadeno Slezsko. Po dobytí několika pevností, mezi

⁴⁵ *Kronika Bartoška z Drahonice*, FRB V. Praha 1893, s. 601-602.

⁴⁶ *Staré letopisy české: z rukopisu Křižovnického*. Praha 1959, s. 98.

Průběh celé výpravy zaznamenává Palacký, F. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě: dle původních pramenův. Dílu III částka II. Od roku 1420 do 1431, čili, Od bitvy u Vyšehradu do vítězství u Domažlic*. Praha 1877, s. 331-336.; Tomek, V., V.: *Dějepis města Prahy. Díl IV*. Praha 1879, s. 447-457.; Šmahel, F.: *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*. Praha 1996, Související dokumenty nalezneme v Palacký, F. [ed.]: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419-1436. II. Bd.*. Von den Jahren 1429-1436. Praha 1873, s. 84-121, č. 624-660.; *Kronika Bartoška z Drahonice*, FRB V. Praha 1893, s. 600-602.; *Staré letopisy české. Texty nejstarší vrstvy*. FRB SN II. Praha 2003, 87, 89, 112, 144-145. *Staré letopisy české: z rukopisu Křižovnického*. Praha 1959, s. 97-98.

⁴⁷ Německý manifest obyvatel českého království: Molnár, A.: *Husitské manifesty*. Praha 1980, s. 128-146.

nimiž bylo i Němci, se výprava vrátila v půli května zpět. Ani sirotci nelenili. V dubnu se vydali do Horních Uher. Lepší by však udělali, kdyby zůstali doma, porážka s níž se museli vypořádat, rozhodně nebyla z nejlehčích.⁴⁸

Závěrem roku byli táboři donuceni vydat se do Slezska, neboť jejich posádky začaly být ohrožovány místní vrchností. K táborům se v prosinci přidali sirotci, aby společně táhli do Horní Lužice.

Následující léta změnila poněkud svou tvář. Bojovat husité rozhodně nepřestali, ale okolní svět a především koncilní představitelé zaujali k husitské myšlence poněkud příznivější stanovisko.

Roku 1431 sice nečinilo potíží narazit ve Slezsku a Lužici na husitského bojovníka a stejně tak nebyla nouze o vzájemná jednání, veřejná i diplomatická. V srpnu se odehrála pátá křížová výprava, jež byla rozbita u Domažlic a jejíž nezdar zavládl příčinu k přípravě basilejského koncilu. Všeobecně začala prosvítat větší ochota husity veřejně vyslechnout. V říjnu dorazili sirotci s tábory opět do Uher, důsledkem hádky ohledně kořisti se však část vojska, přesněji řečeno táboři v čele s Prokopem Holým, vrátila zpět do Čech. Zbytek byl přemožen zdrcujícím způsobem, což vskutku nepřidalo náladám, které směřovaly vůči těm, kteří se předčasně stáhli. Ve stejné době byli poraženi i táboři v Rakousku.⁴⁹

Roztržka mezi tábory a sirotky byla zažehnána v březnu následujícího roku, kdy se spojili pod velením Prokopa Velikého k cestě do Lužice a Braniborska. Taktika tažení byla ovlivněna nepříznivými zkušenostmi, které nabyli sirotci v horních Uhrách v předchozím roce. Postupovalo se opět v několika proudech, ale ještě rychleji a na první pohled jakoby zbrkle. Nicméně „zmatený“ pochod byl ve skutečnosti důmyslně promyšlen, postup všech proudů sladěn a nezapomínalo se ani na zadní vrátka. Pozitivněji dopadla lužická výprava, neboť města v Braniborsku se včas postarala o patřičný přísun vojenských sil. Husité nezdolali Frankfurt nad Odrou, který se pokoušeli po dvakrát přemoci, a tak postoupili dál přes Müncheberg, Strausberg a Alt Landsberg až do blízkosti Berlína, kde se nepříliš úspěšně pokusili pokořit město Bernau. Braniborský kurfiřt již začínal svolávat na pomoc vojenské síly k 3. květnu, nicméně

⁴⁸ *Kronika Bartoška z Drahonice*, FRB V. Praha 1893, s. 602.

⁴⁹ K porážce sirotků v Uhrách Porák, J., Kašpar, J.: *Ze starých letopisů českých*. Praha 1980, s. 113.; nezdar tábořské výpravy do Rakouska popisuje Šmahel, F.: *Dějiny Tábora. I. Díl. 2. sv. 1422-1452*. České Budějovice 1990, s. 425.

tou dobou se už výprava ubírala zpátečním směrem, neboť se měly odehrát předporady s poselstvem koncilu v Chebu.⁵⁰

V červnu, hned jakmile dozněla poslední jednání, byli vojáci opět v pohotovosti. Směřovali do Slezska, aby zde zkontrolovali síly, jež ohrožovali husitské posádky a dosáhli všeobecného příměří s místními knížaty. Výprava zaznamenala úspěch a v červenci 1432 došlo k dohodě o příměří, které husitům vyneslo šestnáct set kop českých grošů. Mělo trvat dva roky do 24. června 1434, během nichž mělo být upuštěno od plenů vedených pohraničními a slezskými posádkami až do skončení basilejského koncilu.

Další příměří bylo uzavřeno o měsíc později. Tentokrát se Saskem a Durynskem. Smlouva mezi saským kurfiřtem Bedřichem II a durynským lantkrabětem Zikmundem, která stvrzovala příměří na dva roky, byla uzavřena v ležení před Frýdštejnem. Jako zástupci husitské strany na ní připojili podpisy vrchní hejtmané Otík z Lozy a Čapek ze Sán. Dva roky bez bojů nepřišly Zikmunda s Bedřichem levně. Její hodnota byla stanovena na deset tisíc zlatých florinů.⁵¹

Příměří slezské, jakož i s Durynskem a Saskem, byly v září schváleny na všehusitském sněmu, který se konal v Kutné Hoře. Navíc příměří saské a durynské bylo rozšířeno o severočeské saské državy. Opravci smlouvy byli Jan Roháč z Dubé a Beneš z Kolovrat na Ročově, prostředníky Aleš Škopek z Dubé, Mikuláš Zajíc z Házmburka na Budyni a zemané Jan Černín s Matějem z Holešovic.

Uzavřená příměří ponechala tedy husitům o poznání menší operační prostor za hranicemi. Boje neustaly v Horní Lužici a své zažilo i Rakousko, kde se před Vánocemi odehrála pro obě strany vysilující bitva nedaleko Znojma.⁵²

Rok 1433 byl již rokem horlivých disputací na koncilní půdě.

Slezské příměří bylo drobně porušováno oběma stranami. Po návratu z Rakous mělo polní tábořské vojsko v úmyslu proniknout do Uher. Situace ve Slezsku si však žádala řešení, a tak Uhry musely nejprve uvolnit své místo právě jemu. Hlavní cíl byl srazit na kolena ratibořského knížete Mikuláše a zajistit realizaci finanční stránky smlouvy o příměří. Po jednání s Vladislavem, které se zde ještě uskutečnilo, namířili si to již přímo do Uher. V dubnu byl podmaněn Kežmarok, později Spišská Nová Ves, pod dojmem pronikavého úspěchu se vrátili v květnu do vlasti. Zatímco husité získávali

⁵⁰*Kronika Bartoška z Drahonice*, FRB V. Praha 1893, s. 606.

⁵¹ Smlouvu o příměří uzavřená 23. 8. 1432 mezi Saskem a Durynskem na straně jedné a Táboři sirotky na straně druhé lze nalézt v Palacký, F. [ed.]: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419-1436. II. Bd. Von den Jahren 1429-1436*. Praha 1873, s. 304-306, č. 819.

⁵²*Kronika Bartoška z Drahonice*, FRB V. Praha 1893, s. 609.

v horní části Uher bohatou kořist, vzrostla chuť slezských knížat bojovat a tak hned z Uher pochodovalo se znovu do Slezska.⁵³

Mezitím se sirotci na základě úmluv s polským králem Vladislavem chystali na výpravu proti Řádu německých rytířů. Kolem šesti až osmi tisíc mužů se odebralo na dlouhou cestu do Nové marky a pruského Pomořanska. V září se výprava ocitla na pobřeží baltského moře. Zde byly uspořádány turnajové hry a odehrál se tu taktéž obřad pasování na rytíře, jako závěrečná slavnostní tečka nad vítěznou a spanilou výpravou. 13. září pak bylo uzavřeno s Řádem příměří u hradu Jasieniec a říjen zaznamenal definitivní konec tažení, které se mělo zapsat do dějin jako poslední z velkých spanilých jízd.⁵⁴

O dalším bytí či nebytí radikálních polních obcí se mělo rozhodnout na domácí půdě. V červenci bylo započato s obléháním Plzně. Ohromná masa husitských vojenských oddílů nenechala chladnými sousedy v Německu. Začaly se šířit zprávy, že jestli basilejský koncil nesplní české požadavky, vtrhne vojsko do Němec. Takovou možnost nebral nikdo na lehkou váhu. 15. srpna se věci zabývali v Norimberku kurfiřt Bedřich, bavorský vévoda Jan, bamberský biskup Antonín a poslové některých dalších měst. Rozhodnuto bylo o nutnosti opevnit pohraniční města a hrady. Žádost o pomoc dorazila i do Basileje a k ochránci koncilu, vévodovi Vilému Bavorskému.⁵⁵

Několika měsíční obležení Plzně bylo vyčerpávající, patnáct tisíc mužů bylo potřeba něčím živit a proto se Prokop Holý rozhodl v září zorganizovat spížovací výpravu. Do jejího čela byl postaven Jan Pardus a domažlický hejtman Jan Řitka z Bezdězic. Asi čtrnáct set pěších a čtyři sta jízdních zamířilo 16. září do Horní Falce. Několik dnů byli vojáci zaměstnáváni pleny v okolí Kouby, dokud nebyli překvapeni vojskem Jana z Neumarktu. Falckrabě se totiž náhodou zrovna v té době ocitl na ohroženém území. Zdá se, že husité neměli zprávy o přítomnosti jeho oddílu. Vojenským úkolem byl pověřen syn Jan Kryštof a vojevůdce Jindřich Pflug ze Schwarzwaldu, kteří si přizvali na pomoc hornofalcké rytíře a k dílu s chutí přispěli i místní sedláci. 21. září tak utrpěli husité u vesnice Hiltesried nedaleko Waldmünchenu drtivou porážku. Víc jak tisíc mužů padlo, počet raněných se vyšplhal na tři sta. Nezdár

⁵³ *Kronika Bartoška z Drahonice*, FRB V. Praha 1893, s.609.

⁵⁴ *Staré letopisy české: z rukopisu Křížovnického*. Praha 1959, s. 108. *Kronika Bartoška z Drahonice*, FRB V. Praha 1893, s.611. Podrobně Goll, J. Čechy a Prusy ve středověku. Praha 1897.; Kras, P.: *Husyci w piętnastowiecznej Polsce*. Lublin 1998.

⁵⁵ Žádost o pomoc do Basileje nalezneme u Palacký, F. [ed.]: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419-1436.II. Bd..Von den Jahren 1429-1436*.Praha 1873, s.379, podobné žádosti tamtéž, s. 373, 375, 381, č.874,875,878.

bitvy byl přičítán liknavosti jednoho vozky, který údajně zavinil, že ve vozové hradbě zůstal otevřený průnik. Neopomenutelný je taktéž fakt, že vedoucí pozici na nepřátelské straně zastával Hynek Pflug z Rabštejna, muž českého původu a hejtman falckraběte, který měl bezesporu znalosti českého způsobu boje. K Plzni se vrátila jen hrstka bojovníků, mezi nimi i oba velitelé výpravy, což vyvolalo nemalé rozepře a pohnutí.⁵⁶

Následující vývoj se již ubíral jiným směrem, než byla válečná praxe předchozích let. Doba byla více nakloněna vyjednávání a řešení dlouhotrvajícího problému, který si již vydobyl své místo v rámci mezinárodní politiky. V Basileji se čile jednalo a lipanská bitva pak pohnala celou věc do nového stádia.

⁵⁶ Tomek, V.V.: *Dějepis města Prahy, Díl IV*. Praha 1879, s.600.; Šmahel, F.: *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*. Praha 1996, s.275.; *Staré letopisy české: z rukopisu Křížovnického*. Praha 1959, s. 108-109.

Důvody pozdějšího rozmachu výprav

Je pochopitelné, že výpravy do ciziny se nemohly odehrávat hned od prvopočátku husitské revoluce. Husité se nejprve museli ubránit nepříteli, jenž se neustále snažil pokořit jejich zbraně, na domácí půdě. A vypořádat se bylo třeba i s rozličnými vnitřními odpůrci. Teprve tehdy, když si mohli být jisti bezpečím v zádech, když měli jistotu bezpečnosti vlastního území Čech, bylo možno vydat se za hranice. A aby mohli postupovat s klidem a přesvědčením o nerušeném návratu, musely být taktéž ovládnuty přístupové cesty do země.

Klíčové pohraniční komunikace se dostaly husitům v potřebné míře do rukou až během let 1425 a 1426. Co se týče českoněmecké hranice, zde měly svůj význam především spojnice mezi Českým lesem a Bavorskem a cesty vinoucí se do Míšeňska. První získali pod svou kontrolu především husité z Domažlic, Sušice, Prachatic. Mezi pomezními hrady zastávajícími v tomto ohledu podstatnou pozici, je možno uvést kupříkladu hrad Kašpěrk střežící odbočku Zlaté stezky do Sušice, který byl v rukou Jana Zmrzlíka ze Svojšína, nebo hrad Hus, který od roku 1422 patřil Janu Smilovi z Křemže stranicímu táborům. Na severu bylo významným husitským opěrným bodem město Ústí nad Labem, které podléhalo vlivu Jakoubka z Vřesovic. Odtud mohly být vedeny výpady jak do Míšně, tak i do Lužice. Červená Hora a Náchod byly nepostradatelnými strategickými body pro výpravy do Slezska.⁵⁷

⁵⁷ Čornej, P.: Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek V. 1402-1437. Praha 2000, s. 501-502.

Funkce výprav

Samotný podnět k vojenským zahraničním výpravám byl několikerý. Při bližším zkoumání nalezneme hlediska politická, vojenská, nechyběly pohnutky ideového rázu, povšimnout si lze i stránky prozaičtější, to jest ekonomické. Při tom všem nejsme oprávněni vyzvednout jeden aspekt husitských zahraničních tažení a označit ho za určujícího a prvořadého činitele podílejícího se na existenci výprav. Všechny výše jmenované důvody se vždy, ať už různě intenzivně, kloubily dohromady, aby pak vytvořily onen konečný impuls, pro nějž byla uspořádána konkrétní výprava. I když tam či onam mohl převládnout jenom jeden z faktorů. Při tom všem nesmíme zapomínat, že chceme-li mluvit o taženích husitských šiků do ciziny, nemůžeme zůstat jen při známých spanilých jízdách. Byly zde taktéž výpravy dřívějšího i pozdějšího data, mnohem menší intenzity a rozsahu, kolikrát jen určité výpady za hranice krátkodobého charakteru, u nichž je nanejvýš jasné, že se budou svou povahou odlišovat od spanilých jízd počátku třicátých let s účastí tisícovek bojovníků a záběrem stovek a stovek kilometrů.

Zaměříme-li se na stránku politickou, můžeme konstatovat následující. Husité si byli bezesporu vědomi, do jaké pozice pro vyjednávání se prozatím dostali právě silou svých zbraní a jakou si ji mohou ještě vybudovat, pokud projeví svou údernou sílu a zaútočí navenek. Jinak se pohlíží na revoltující neznabohy někde uvnitř české kotliny a jinak na ty, kteří zrovna rozbili válečné ležení před branami města. Navíc se dalo očekávat, že přípravy eventuálního jednání a diskuse ohledně husitské problematiky budou podstatně urychleny, jestliže husité vytáhnou za hranice a dokážou, že je oprávněné se jich bát, než kdyby dál jen bránili vlastní zemi. Tehdy by zde pořád zbývala naděje, že další z kruciátů konečně už hříšné kacíře pokoří. V případě, kdy se tito kacíři ocitli ve zbroji najednou v tak širokém evropském prostoru a počínali si dosti neohroženě, bylo na čase uvědomit si, že dosavadní cesta, již se vzájemné vztahy ubíraly, zřejmě neuspěla.⁵⁸

Ač se to může jevit překvapivé, válečné boje mohly být vedeny i pod pohnutkou míru. Zajistit mír ve vlastní zemi totiž vyžadovalo, aby tíže bojů byla přenesena někam jinam. A to tažení za hranice umožňovala. Zaměstnávala tak okolní nepřátelské síly, které nebyly schopny hned se vzchopit a přistoupit k napadení Čech.⁵⁹

⁵⁸ Šmahel, F.: *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*. Praha 1996, s.246.

⁵⁹ Kejř, Jiří: *Husité*. Praha 1984, s.135.

Nicméně trvalého míru a klidu dosaženo nebylo, o čemž svědčí i realizace kruciát během etapy, v níž probíhaly husitské spanilé jízdy. Protože ale žádná z výprav, žádný z útoků směřujících do Čech neměly sílu husitské zbraně a vozové hradby ohromit a trvale vyřadit ze hry, odehrávala se také husitská tažení, která byla reakcí za takové útoky. Touha po odvetě husitům nechyběla.⁶⁰

Mezi vojenskými cíli bychom mohli najít i ten následující. Husité mohli stále počítat s realizací nové křížové výpravy. Jen stěží by se dalo očekávat, že bude-li jedna poražena, nepřítel se na dlouho odmlčí a upustí od různých vojenských podniků proti husitům. Aby bylo tomu všemu zabráněno, nejednou vojáci kráčeli hraničními lesy se záměrem zničit nástupiště k těmto útokům.

Rejsy měly i význam ekonomický, a to hned v několika rovinách. Uvážíme-li, že v Čechách musela být v pohotovosti kolik let stále bojeschopná armáda, bezpochyby muselo vydržování této vojenské masy něco stát. Ačkoliv se nejednalo o žádnou armádu složenou z nájemných žoldáků, přeci jenom každý člen husitského polního vojska musel z něčeho žít. Bylo proto mnohem výhodnější zatížit starostí o životní existenci vojska okolní země a ulehčit tak vlastní domovinu. Čechy už tak byly v nelehké situaci, protože od počátku dvacátých let byly zatíženy ekonomickou bloádou. Byla na ně uvalena již roku 1420 a po třech letech na půdě sienského koncilu obnovena. Ačkoliv bloáda nebyla absolutní, lze dokonce tvrdit, že se ukazovala velmi postupně, nějaké zboží se do Čech různou cestou dostalo, nejčastěji v rámci obchodu s katolickou částí společnosti, svou roli hrálo i tradiční obchodní spojení s Norimberkem, určité negativní důsledky s sebou nesla.⁶¹ Na významu tažení proto přidal i ten fakt, že bloádu definitivně roku 1428 vyřadila ze hry. S vracejícími se bojovníky se navíc do země dostávalo zboží, po němž byla momentálně vysoká poptávka. Především to byly nejrozličnější válečné potřeby. Z běžnějších komodit můžeme uvést víno, dobytek nebo obilí.⁶²

Ačkoliv počáteční fáze bojů za čtyři artikuly byla spíše než penězi poháněna opravdovým zápallem pro pravdu, za kterou se bijí, postupem doby se musela finanční stránka věci dostat ke slovu. Vedení rozsáhlých válek nebylo zadarmo a bojovníci si postupem doby víc a víc uvědomovali, že z něčeho musejí žít, a měli na paměti i

⁶⁰ Úsměvnou se jeví v tomto směru připomínka Starých letopisů českých, že tažení do Míšně roku 1430 bylo reakcí na pobití jelenů v královské oboře někdy za krále Václava: *Staré letopisy české: z rukopisu Křížovnického*. Praha 1959, s. 97.; *Staré letopisy české. Texty nejstarší vrstvy*. FRB SN II. Praha 2003, s.89,112,175.

⁶¹ Čornej, P.: *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek V. 1402-1437. Praha 2000, s.500-501.

⁶² Četné informace v tomto směru přináší Bartošek z Drahonice: *Kronika Bartoška z Drahonice*, FRB V. Praha 1893, s.595,600,602,605,606 atd..

hmotné záruky vlastní budoucnosti. Tak se husitům čím dál více nabízela možnost využít vítězného postupu a přikrknout mu taktéž finanční podobu. První smlouva týkající se výkupného mezi radou ohroženého města a husity se datuje do doby tažení do Slezska roku 1428. Byla stvrzena v ležení u Paczkowa koncem března. Platit se zde zavázali konšelé města Münsterbergu. Právě touto jízdou byla hospodářská blokáda trvale prolomena.⁶³

I domácí vojenské akce nutily občas vojáky přejít k sousedům. Bývalo tomu tak tehdy, jestliže se ukázalo obléhání určitého vojenského cíle zdlouhavější, než se dalo očekávat. V takových případech sáhli husité k nejjednoduššímu řešení a vydali se doplnit si zásoby do ciziny. Příkladem nezdařilého tažení toho druhu je výprava do Bavor roku 1433 s následnou porážkou u Hiltesriedu. V Starých letopisech českých se k tomu píše: „Tu ležiec před Plznem, přieliš velmi zemi Českú i jinde hubili a velikú drahotu v České zemi učinili.“, a proto „V to léto kněz Bedřich a kněz Prokop Holý od Plzně vypravili se na spíži do Bavor, i udeřili tam na ně nepřátelé.“⁶⁴

Ideovému hledisku patří další díl pozornosti. Husitství bezesporu bylo revolucí a i když byl tento aspekt zejména dřívějším marxistickým dějepisectvím dosti přeceňován, nelze jej opomíjet. Husité bojovali především pro svou pravdu. Hájili ji doma i za hranicemi. Tažení měla umožnit, aby se myšlenky, k nimž se bojovníci hlásili a za které bojovali, dostaly k uším a očím lidí v rámci jiných národů. To byl také důvod, proč na nejednom tažení nechyběli husitští učenci. Taktéž není náhodou, že i některé husitské manifesty byly vytvořeny právě během jízd za hranice a v jejich průběhy byly zrovna tak rozšiřovány.⁶⁵

Právě doba zahraničních výprav představovala třetí milník v produkci manifestů. Husité se vydávali za hranice s myšlenkou přestavby společnosti a církve vystavěné na pevném základu svých čtyř artikulů a nejučinněji, jak mohli své vize reprodukovat svým sousedům bylo právě pomocí manifestů. Manifesty měly nemalý význam, protože byly často jediným prostředkem, jak vysvětlit okolním národům, zač se husité bijí. Objasňovaly to lidem, kteří nemohli mít o husitství jiné zprávy, než zkreslené, podávané jim z úst světské i církevní vrchnosti, jež byla husitům veskrze nepřátelsky nakloněna, anebo žádné, neboť oblasti, kam směřovaly, se rozkládaly desítky a stovky kilometrů vzdáleny od domácí husitské oblasti. Většina manifestů byla právě z důvodu zaměření

⁶³ Tomek, V., V.: *Dějepis města Prahy. Díl IV.* Praha 1879, s. 399-406.;

Šmahel, F.: *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let.* Praha 1996, s. 204.

⁶⁴ *Staré letopisy české: z rukopisu Křížovnického.* Praha 1959, s. 108.

⁶⁵ Např. Tábořský manifest. in: Molnár, A.: *Husitské manifesty.* Praha 1980, s. 156-176.

na tyto adresáty sepsána v národním jazyce země, kam směřovala. Aby přesvědčili o správnosti své věci, brali si husitští teologové na pomoc slova apoštolů a významných církevních autorit. Bible jim měla pomoci k obhajobě pravé víry, měla být tím správným nástrojem, jímž měly manifesty stejně obratně vládnout a bojovat, jako husitští bojovníci na válečném poli. V textu většiny manifestů jsou zakomponovány čtyři články husitské víry, na které husité především odkazují a nejednou se objevuje i požadavek na veřejné slyšení.⁶⁶

Snahu dostat své pojetí věci do povědomí širších lidových vrstev okolních národů, seznámit po pravdě a podle svého se stanovisky a důvody, pro něž je třeba nasazovat holý život a dopomoci si k zisku přívrženců v ostatních státech nebo alespoň získat pochopení a trochu porozumění u těchto lidí, nelze přehlédnout.⁶⁷

Starost o blaho země, založení panství čtyř artikulů a polepšení církve i tohoto světa však neležely na srdci každému z husitských bojovníků. Bylo by příliš naivní domnívat se to. I mezi božími bojovníky se našli tací, kteří v taženích spatřovali spíš vidinu kořisti, závdavek, jak se dopracovat k lepšímu živobytí a ulehčit si od starostí všedních dní. Ačkoliv jich nebylo málo, nelze tento fakt absolutizovat a přičítat takové pohnutky všem účastníkům zahraničních výprav a ve stejném duchu vytvářet obraz i výprav samotných.

Na posledním místě je ještě třeba zaobírat se jednou z běžných příčin válečných podniků. Snahou dosáhnout územního zisku. Pokud bychom chtěli vysledovat, zda husité taktéž neusilovali dobýt určité území a připojit je nebo snad podrobit českému státu nebo alespoň zatížit svojí svrchovaností, našli bychom jen drobnější příklady, jako byl zisk pevností a podobných strategických bodů. Husité si nečinili nárok na větší územní celky, nezamýšleli anektovat sousední země a stát se jejich pány.⁶⁸

⁶⁶ V tomto směru jsou příkladné *Táborský manifest*. In: Molnár, A.: *Husitské manifesty*. Praha 1980, s.156-176.; *Německý manifest obyvatel českého království*. In: Molnár, A.: *Husitské manifesty*. Praha 1980, s.128-146.; *List z celé české země*. In: Molnár, A.: *Husitské manifesty*. Praha 1980, s.177-213.

⁶⁷ Kejř, Jiří: *Husité*. Praha 1984, s.134-135.

⁶⁸ Tamtéž, s.163.

Průběh a taktika výprav

Chceme-li se zabývat otázkami průběhu a taktiky tažení, je třeba si nejprve uvědomit skutečnost, o níž byla řeč v předcházející kapitole. Je jí charakter jednotlivých výprav. Ne každá výprava plnila stejné funkce. V některých se mohly skloubit všechny výše uvedené funkce, jiné mohly na druhou stranu vykazovat třeba jen jednu z nich. A právě konkrétní zaměření a charakteristika podstatně usměrňovaly průběh a taktiku akcí.

Nicméně i přes skutečnost jisté odlišnosti v rázu jednotlivých výprav, lze shledat určité taktické prvky shodné pro všechny výpravy.

Pro postup byla v první řadě charakteristická rychlost, snaha zmást nepřítele, využít okamžik překvapení. Vojenští historikové soudí, že se rychlost postupu vojska mohla pohybovat něco mezi dvaceti až třiceti kilometry denně v závislosti na kvalitě terénu.⁶⁹ O rychlosti ostatně svědčí i ten fakt, za jak relativně krátkou dobu byla vojska schopna zasáhnout poměrně široké území. Nejvýznamnější z jízd do Němec je toho výmluvným příkladem, uvážíme-li že výprava trvala něco přes dva měsíce, při nichž byla vojska schopna projít území Míšeňska, Durynska i Frank a navrátit se do Čech.

Běžnou praxí byl postup vozů ve dvou řadách, zcela výjimečně v případech, kdy byl terén obzvlášť příznivý, ve třech. Zpomalení způsobovaly především často velmi nekvalitní a úzké cesty, kterých v tehdejší době byla celá řada. Na takovýchto komunikacích nepřicházelo v úvahu využití vozového šiku, jinak běžně aplikovatelné. Bylo tudíž potřeba, aby jel vůz za vozem. Bojovníci pak šli buďto mezi vozy, anebo podél nich. V tom případě však byli chráněni pouze z jedné strany. Aby zmírnili rizika, jimž se tak z oné strany vystavovali, volili často velitelé postup podél srázu nebo koryta řeky. Příklad je možno nalézt hned v první fázi spanilé jízdy do Němec, kdy se husitská vojska, poté co překročila hranice, podržela pět dní řeky Labe.⁷⁰

Na přelomu dvacátých a třicátých let se stalo v podstatě už běžným zvykem, že se armáda rozpadala na několik samostatně operujících jednotek.⁷¹ Postup byl veden v několika proudech, které si mezi sebou zachovávaly vzdálenost, která umožňovala v případě potřeby rychlé semknutí. Strategie prospívala rychlosti pohybu, protože

⁶⁹ Čornej, P.: Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek V. 1402-1437. Praha 2000, s. 446.

⁷⁰ Durdík, J.: *Husitské vojenství*. Praha 1953, s. 112.

⁷¹ Tamtéž, s. 103-105.

jestliže se ukázala některá cesta neprůchodná, nedošlo k zastavení celého vojska.⁷² Mimoto tento způsob přinášel možnost zasáhnout maximální prostor nepřátelského území, přičemž však byla stále zachována bezpečnost vojska.

Husité se přidržovali taktiky bleskových plenění a rychlého postupu, při níž se důmyslně vyhýbali zdoluhavému dobývání dobře opevněných měst a hradů. Poprvé se jim osvědčila taktika při výpravě do Slezska v roce 1428.⁷³ Tažením tak byla nejvíce poznamenána malá města a vesnice, které měly nevalné opevnění a jejichž dobytí nečinilo husitům pražádnou obtíž. Fakt, že se příliš nezdržovali dobýváním větších měst, navíc umocňoval rychlost, se kterou postupovali, která tak nedávala nepříteli možnost bezpečněji odhadnout, kde by mohl vojsko překvapit, kam bude postupovat v příštích dnech a tím byla tedy do jisté míry zvyšována nejistota v nepřítelových řadách.⁷⁴

Právě v tomto ohledu se však nejvíce projevuje zmíněná rozdílnost výprav. Velké spanilé jízdy, jako byla výprava do Frank na přelomu roku 1429, 1430 nebo sirotčí výprava k Baltu si kladly za cíl dosáhnout určitých politických úspěchů, velitelé chtěli ukázat nepříteli sílu husitských zbraní a jisté možnosti dávala vojsku i jeho početnost. Proto se v rámci takovýchto akcí setkáváme s i s dobýváním větších měst. Vždy však šlo o cíle, jejichž zdolání nečinilo husitům podstatnější potíže. Během zahraničních výprav nikdy nedošlo k několikátýdennímu či několikaměsíčnímu obléhání, tak jak je známe co se týče operací na domácí půdě například při obléhání Plzně.

Za zmínku stojí i to, co se odehrávalo před odjezdem husitských vojsk a následně pak po jejich příchodu, obzvlášť byl-li vítězný, na domácí půdě. Seskupení se velkého počtu bojovníků směřujících do cizích zemí s úmyslem pomoci husitské věci vojenskou silou, byla událost, která obzvlášť v počátcích tažení, vykazovala určitý prvek slavnostnosti a mimořádnosti. Nástup bojovníků se tak odehrával ve formě slavnostních procesí, kde nechyběli duchovní a zpěv válečných písní. Byl-li slavnostní odjezd, nemohl postrádat na výjimečnosti i příjezd vítězného vojska, které bylo vítáno taktéž zpěvem a procesími. Nicméně tak jak postupovala doba a odehrávala se další a další tažení, ztrácely tyto slavnostní akce na své ojedinělosti a přeměnily se v podstatě v určitý rituál, který se neodmyslitelně spojil s odchodem i přivítáním vojsk⁷⁵

⁷² Šmahel, F.: *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*. Praha 1996, s. 219.;

⁷³ Tamtéž, s.203. ;

Bartošek z Drahonice: *Kronika*. In: Hlaváček, Ivan. Ze zpráv a kronik doby husitské. Praha 1981, s. 240.

⁷⁴ Kejř, J.: *Husité*. Praha 1984, s.156.

⁷⁵ Čornej, P.: *Slavnosti husitské Prahy*. In: Documenta pragensia II. Praha 1995, s.94-97.

Na závěr bych se ještě zastavila u spížovacích výprav. Je samozřejmostí, že vojáci, kteří se vydali do ciziny, aby získali zásoby a ulehčili tak starostem vlastní země, postupovali v mnoha ohledech jinak než účastníci velkých zahraničních výprav. Účelem bylo získat co možná nejdříve dostatečné množství spíše a navrátit se v brzké době zásobovat vojsko. Tomu také odpovídala taktika výpadů. Můžeme zde vypožorovat velkou rychlost, stejně jako u jiných tažení, zde ještě násobenou povahou vpádu. Nelze počítat s tím, že by se účastníci těchto výpadů zdržovali dobýváním nějakého města. Zaměřili se na lehce zdolatelné cíle, jako byly vesnice, maximálně menší města a zemědělské okolí. Jak již bylo uvedeno, odehrály se i výpady, které směřovaly do sousedních zemí s jasným cílem získat konkrétní komoditu. Takovou byla výprava do Rakouska roku 1431, jenž měla za cíl sklídit rakouské víno a obratem je přivézt zpět do Čech. Při takové výpravě bychom mohli stěží očekávat speciální taktické prvky. Vše bylo podřízeno účelu. Bylo třeba podniknout rychlý vpád do země, chopit se vína a zajistit si bezpečný návrat. První slovo měla mít rychlost a moment překvapení. Třeba však říct, že právě tato výprava nedopadla příliš valně.⁷⁶

⁷⁶ *Kronika Bartoška z Drahonice*, FRB V. Praha 1893, s. 605.

Složení vojska

Složení vojska táhnoucího za hranice, stejně jako taktika tažení, odpovídalo charakteru výpravy. Alespoň pokud se početnosti týče. Na drobnější výpravy se často mohlo vydat jen polní vojsko té které husitské obce.⁷⁷ Velké jízdy za hranice si však vyžadovaly o poznání více bojovníků, kteří tak přicházeli ze všech koutů Čech.

Každá z husitských obcí měla svou domácí hotovost. S novým prvkem přišel Žižka, když v roce 1423 založil ve východních Čechách obec polem pracující, jejímiž členy se stali muži, jimž se stalo válečnictví denní obživou. Funkce domácí hotovosti se tak omezila v podstatě jen na případy, kdy si zkušený a vycvičený bojovník polního vojska sami nevystačili. Žižkův postup se osvědčil a už někdy v letech 1425, 1426 na něj přistoupil i tábořský svaz. Jen Pražané si zachovali své tradiční postupy, kdy v případě potřeby doplňovali domácí bojovníky námezdními vojáky.

Uvádí se, že jádro sirotčího polního vojska tvořilo něco kolem dvou tisíc bojovníků, tábořskou polní obec představovalo asi čtyři tisíce mužů. Armáda, kterou byly schopny tyto dva svazy vytvořit, mohla čítat celkově, počítaje v to i domácí hotovost, maximálně patnáct tisíc bojovníků.⁷⁸

Velké spanilé jízdy si žádaly vysoký počet bojovníků. Takovému požadavku však nebyly schopny husitská polní vojska vyhovět samy o sobě. Na pomoc tak přicházela nejenom již zmíněná domácí hotovost, ale i nejrůznější šlechtičtí spojenci se svými vojáky a dobrovolníci z řad poddanského lidu. Právě účasti venkovských poddaných se týkala úmluva uzavřená roku 1424 ve Zdicích. Na jejím základě bylo možné pro obě strany využít dobrovolníků z řad poddaných bez ohledu na konfesijní příslušnost jejich vrchnosti. Ovšem pouze za předpokladu, že tažení bylo zaměřeno proti cizincům.⁷⁹

Souhrnně tedy mohlo husitské vojsko se všemi spojenci čítat něco kolem 30 000 mužů.

Pokud bychom se ptali na složení, co se vzájemného poměru pěchoty a jízdy týče, v husitské armádě jasně převažovala pěchota. Vojenští historikové odhadují, že vzájemný poměr pěchoty k jízdě byl asi 9:1. To ostatně dokresluje i údaje zachovaných

⁷⁷ Platí to především o spížovacích výpravách, jako příklad uveďme vpád sirotků do Slezska během obléhání Lichnice 1428: *Staré letopisy české. Texty nejstarší vrstvy*. FRB SN II. Praha 2003, s.86, 111. Porák, J., Kašpar, J.: *Ze starých letopisů českých*. Praha 1980, s 106.

⁷⁸ Čornej, P.: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek V. 1402-1437*. Praha: Paseka, 2000, s.432.

⁷⁹ *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i morawské. Díl. III.* Praha 1844. s. 248.

pramenů. Jakkoliv jsou tyto čísla přehnaná a ne vždy důvěryhodná, převaha pěchoty nad jízdou je z nich přesto patrná.⁸⁰

Problematickými se jeví otázky týkající se číselných údajů, ať už je to počet bojovníků na vítězné či poražené straně, počet padlých a podobné cifry. Údaje v písemných pramenech jsou v tomto směru spíše matoucí a je nutno k nim přistupovat s největší opatrností a obezřetností. Rozhodně na nich nelze bez dalšího stavět. Zejména historikové 19. století však nepostupovali v tomto ohledu, zřejmě z důvodů nacionálních, jak by si to situace vyžadovala, a proto je třeba posuzovat kriticky i údaje obsažené v pracích autorů století předminulého.⁸¹

Jestliže bychom chtěli vypátrat důvod oné nepřesnosti, dostaneme se hned k několika skutečnostem.

Předně je třeba si uvědomit, že získat údaj o přesném počtu bojovníků konkrétního vojska bylo pro středověkého kronikáře dosti těžkým úkolem. Taková věc je prakticky nereálná. Množství bojovníků by bylo možné odhadovat v řádech, v závislosti na velikosti vojska stanovit na desítky, stovky. Stěží by však bylo možné se dopracovat k přesnějšímu číslu. Svou roli zde hraje i ta skutečnost, že málokterý z pisatelů oněch pramenů se osobně účastnil akcí, které pak zaznamenal dosti svého díla. Údaje se k němu tak mohly dostat v pozměněné podobě.

Dále zde existovala zřejmá snaha záměrně údaje zkreslit. Psal-li přívrženec vítězné strany o počtu bojovníků vojska, které úspěšně svedlo bitvu, účelně poněkud podhodnotil početní charakteristiku svého vojska. Cílem bylo dokázat, že na straně vítězů byla i boží přízeň. S takovým přístupem se konečně můžeme setkat již ve Starém zákoně. Naopak zkreslení údajů směrem nahoru můžeme najít při konečné kalkulaci již proběhlé výpravy, čímž měla být vyzdvihnuta úspěšnost akce. Bartošek v závěrečné bilanci spanilé jízdy do Němec uvádí, že se do Čech vrátilo kolem dvaceti tisíc jezdců a padesáti dvou tisíc pěších. Jakkoliv byl Bartošek přívržencem katolické strany a neměl v úmyslu zveličovat husitské úspěchy, zaznamenal údaj dosti zkreslující, o jehož pravdivosti však neměl pochyb.⁸²

Významná je i symbolika čísel, mající v údobí celého středověku nezanedbatelné postavení. V používání magických čísel nezůstávali pozadu ani

⁸⁰ *Kronika Bartoška z Drahonice*, FRB V. Praha 1893, s. 600.

⁸¹ I Palacký ve svém díle nekriticky přejal údaj o s početním složení vojska chystajícího se na tažení do Němec roku 1429 a uvádí tak čtyřicet tisíc pěších a čtyři tisíce jízdních: Palacký, F. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě: dle původních pramenů*. Dílu III částka II. Od roku 1420 do 1431, čili, Od bitvy u Vyšehradu do vítězství u Domažlic. Praha 1877, s. 332.

⁸² *Kronika Bartoška z Drahonice*, FRB V. Praha 1893, s. 601.

středověcí kronikáři. Nejčastěji se setkáváme s číslicí sedm⁸³ a dvanáct, popřípadě s různými jejich násobky. Sedmička, jakožto číslo posvátné, symbolizující boží přízeň a náklonnost bývá velmi často uváděna v rámci údajů o počtu padlých. Číslo dvanáct pak pro středověkého člověka představovalo úplnost a boží řád.⁸⁴

Navíc stojí za zmínku i fakt, že čím je pramen mladší, tím více se autor snaží zvýraznit číselný údaj, počty padlých tak rostou.

⁸³ V Bartoškově kronice se objevuje číslice sedm několikrát: *Kronika Bartoška z Drahonice*, FRB V. Praha 1893, s.592, 601, 605, 607, 611 atd.

⁸⁴ Číselnou symbolikou se zabývá Petr Černej ve článku Černej, P.: *Lipany ve svědectví pramenů*, in: *Husitský tábor 8*. Praha 1985, s. 155-182.

Závěr

Význam husitských tažení byl bezesporu nemalý. I když ne všechny naděje, které byly do výprav vkládány, se naplnily, přesto představují nesmazatelný prvek husitského hnutí, který se nemalým dílem podepsal na charakteru celé revoluce. Tomuto tvrzení ostatně přidává na pravdivosti i zájem historiků několika generací, autorů českých i zahraničních, jehož výsledkem je existence početné literatury zabývající se právě touto etapou dějin.

Přínos husitských tažení a role, kterou v závěrečné fázi sehrály, se v podstatě odvíjí od jejich funkcí, tak jak o nich byla řeč v jedné z kapitol. Z těchto funkcí a potažmo z důsledků bych se na závěr ráda zastavila u dvou, které si zaslouží na tomto místě ještě trochu pozornosti. Konkrétně mám na mysli ideologické a politické důsledky tažení.

Ideologickému působení výprav byl přikládán jejich organizátory nemalý význam a tudíž se mi jeví podstatné zmínit se zde o skutečném naplnění těchto záměrů.

Měly-li výpravy přispět k propagaci čtyř kusů, agitaci a zisku nových spolubratřích, byl totiž výsledek mizivý. K tomu přispěla celá řada faktorů. Vezměme jen v úvahu plenění vsí, kostelů, dobývání měst, veškeré husitské pleny, které se odehrávaly obyvatelstvu cizích zemí před očima. Takové počínání jistě nepřispělo k získání větší náklonnosti ze strany těchto lidí. Dalo by se spíš počítat s tím, že v domácím obyvatelstvu sousedních zemí musela panovat vůči vetřelcům nenávist, zloba, zášť i obavy. S takovou směsicí pocitů by pravděpodobně málokdo mohl uznat, že ti, kdo vypálili místní kostel a poplenili pole, tak vlastně učinili jen v zájmu spravedlivé a Bohem podpořené věci a že je ten správný čas dát se na jejich stranu anebo jim alespoň horečně naslouchat. Jistou výjimkou jsou v tomto ohledu Horní Uhry, kde bychom mohli pozorovat určité známky sympatií,⁸⁵ německé oblasti římské říše však zůstaly takovým pohnutím nedotčeny. K protihusitskému postoji navíc přispíval nemalou dávkou i postoj cizí vrchnosti, ať už duchovní nebo světské, která se v každém směru snažila představit husitství v tom nejhorším světle. Husité tak vzbudili největší zájem o své učení mezi „kacíři“ cizích zemí. Ti si jezdili do Čech pro radu a poučení a často odcházeli jako šířitelé táborských i jiných zásad. Takoví příznivci však nikdy

⁸⁵ O stoupencích husitství v oblasti horních Uher pojednává Šmahel, F.: *Husitská revoluce 4. Epilog bouřlivého věku*. Praha 1996, s. 134-138.

nedosahovali přehnaného počtu. Šlo spíše o jednotlivce, kteří se naklonili a otevřeli husitským myšlenkám, než o skupiny lidí, které by se hromadně dávaly na husitskou stranu. V tomto směru zůstávají v německých zemích Svaté říše římské jedinou výjimkou valdenští.⁸⁶

Autoři padesátých let často uváděli údaje značně zkreslené, podle nichž husitská myšlenka zasáhla spodní třídu německé společnosti, která se na základě jejího vlivu jala bojovat proti feudálům a postupovala v husitských šlépějích. Z takového pojetí je třeba v první řadě vyčíst snahu zasadit daný problém do předem určené koncepce. Existoval zde především zájem na tom prokázat rozšíření revoluce, její význam a úspěšnost. Proto ti autoři neváhali si ke svému záměru účelně dopomoci a třeba i v jistém smyslu přetvořit nebo výrazně zveličit fakta. Takové přístupy a z nich vyplývající teorie je proto třeba zásadně odmítnout.⁸⁷

I když se v německých končinách v době, o níž je řeč, můžeme setkat s různými povstáními, jako bylo kupříkladu selské povstání, které zasáhlo město Worms roku 1431⁸⁸ nebo spor mezi městem Magdeburgem a jeho biskupem Gunthrem II. roku 1432,⁸⁹ šlo o události, jenž se odehrály bez jakéhokoli ovlivnění z husitské strany. Podmínky pro jejich vznik byly dány celkovou atmosférou ve společnosti i v konkrétní oblasti, ony akce by se odehrály, i kdyby husitů nebylo.

Nenabyla-li ideologická stránka věci přílišného úspěchu, o to větší význam je třeba přičítat rovině politické. Bez existence zahraničních výprav, by zřejmě husité nezaujali tak výhodnou pozici, díky níž pak představitelé nepřátelského tábora přistoupili na možnost s „kacíři“ jednat. Nelze tvrdit, že by se bez realizace tažení do ciziny neodehrálo žádné vzájemné jednání. Postupem času k němu muselo dojít. Situace si žádala řešení. Nicméně výpravy ochotu v tomto směru urychlily. Dojem, jaký zanechaly, byl výrazný a nešlo je brát na lehkou váhu.

Ostatně není neobvyklým jevem, že začne-li určitý problém přesahovat hranice jednoho státu, vzroste v mezinárodním měřítku pozornost o něj a jeho řešení se stává naléhavějším. Tak tomu bylo i v případě husitských rejs. Ač jejich důsledky jsou patrné hned v několika oblastech, zdá se být právě oblast politická tou nejvýznamnější.

⁸⁶ Šmahel, F.: *Husitská revoluce 4. Epilog bouřlivého věku*. Praha 1996, s. 124-129.; Molnár, A.: *Na rozhraní věků : cesty reformace : Jan Hus, Bedřich ze Strážnice, Ivan Stojkovič, Martin Luther, Huldrych Zwingli, Jan Calvin*. Praha 1985.

⁸⁷ V tomto duchu např. Köpstein, H.: *Ohlasy husitského revolučního hnutí v Německu*. In: Macek, J. a kol. *Mezinárodní ohlas husitství*. Praha 1958.

⁸⁸ Tamtéž, s. 252-254.

⁸⁹ Tamtéž, s. 257.

Zahraniční výpravy ukázaly okolnímu světu, jaká je síla husitských bojovníků, přispěly k ochotě nepřátelské strany přistoupit k jednáním a posunuly tak problematiku do další fáze.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Bartošek z Drahonic: *Kronika*. In: Hlaváček, Ivan. *Ze zpráv a kronik doby husitské*. Praha 1981.

Kronika Bartoška z Drahonic. FRB V. Praha 1893, s.591-628.

Molnár, Amedeo. *Husitské manifesty*. Praha 1980.

Palacký, František [ed.]. *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské. Díl. III*. Praha 1844.

Palacký, František [ed.]. *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges von Jahre 1419 an. I. Bd., Von den Jahren 1419-1428*. Praha 1873.

Palacký, František [ed.]. *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419-1436. II. Bd., Von den Jahren 1429-1436*. Praha 1873.

Porák, Jaroslav, Kašpar, Jaroslav. *Ze starých letopisů českých*. Praha 1980.

Staré letopisy české. Texty nejstarší vrstvy. FRB SN II. Praha 2003.

Staré letopisy české : z rukopisu Křížovnického. Praha 1959.

Silvio, Enea. *Historia Bohemica*. Praha 1998.

Šimek, František [ed.]. *Staré letopisy české z vratislavského rukopisu*. Praha 1937.

Literatura

- Bartoš, František Michálek. *Husitství a cizina*. Praha 1931.
- Čornej, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek V. 1402-1437*. Praha 2000.
- Čornej, Petr. *Tajemství českých kronik : cesty ke kořenům husitské tradice*. Praha 2003.
- Čornej, Petr. *Slavnosti husitské Prahy*. In: Documenta pragensia II. Praha 1995.
- Durdík, Jan. *Husitské vojenství*. Praha 1953.
- Goll, Jaroslav. *Čechy a Prusy ve středověku*. Praha 1897.
- Kejř, Jiří. *Husité*. Praha 1984.
- Krausová, Milada. *Husitské války v historickém povědomí česko-bavorského pohraničí*. Domažlice 2000.
- Kras, Pawel. *Husyci w piętnastowiecznej Polsce*. Lublin 1998.
- Kuffner, Hanuš. *Husitské vojny v obrazech : sbírka 59 mapek a plánů k dějinám válek i válečnictví husitského se stručným výkladem zobrazených dějů*. Praha 1904.
- Macek, Josef. *Husitské revoluční hnutí*. Praha 1952.
- Macek, Josef a kol. *Mezinárodní ohlas husitství*. Praha 1958.
- Machilek, Franz. *Die hussitische forderung nach öffentlichem Gehör und der Beheimsteiner Vertrag von 1430*. In: Husitství-renesance-reformace. Praha 1994, s.501-527.
- Molnár, Amedeo. *Na rozhraní věků : cesty reformace : Jan Hus, Bedřich ze Strážnice, Ivan Stojkovič, Martin Luther, Huldrych Zwingli, Jan Calvin*. Praha 1985.
- Palacký, František. *Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě : dle původních pramenůw. Dílu III částka II., Od roku 1420 do 1431, čili, Od bitwy u Vyšehradu do wítězství u Domažlic*. Praha 1877.
- Petrin, Silvia. *Der österreichische Hussitenkrieg 1420-1434*. Wien 1982..
- Seibt, Ferdinand. *Hussitica: zur Struktur einer Revolution*. Köln 1990.
- Seibt, Ferdinand. *Hussitenstudien: Personen, Ereignisse, Ideen einer frühen Revolution*. München 1991.

- Seibt, Ferdinand. *Německo a Češi : dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Praha 1996.
- Šmahel, František. *Dějiny Táboru. I. Díl. 2. sv. 1422-1452*. České Budějovice 1990.
- Šmahel, František. *Idea národa v husitských Čechách*. Praha 1971.
- Šmahel, František. *Husitská revoluce 1. Doba vymknutá z kloubů*. Praha 1995.
- Šmahel, František. *Husitská revoluce 2. Kořeny české reformace*. Praha 1996.
- Šmahel, František. *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*. Praha 1996.
- Šmahel, František. *Husitská revoluce 4. Epilog bouřlivého věku*. Praha 1996.
- Šmahel, František. *Husitské Čechy : struktury, procesy, ideje*. Praha 2001.
- Šmahel, František. *Mezi středověkem a renesancí*. Praha 2002.
- Tomek, Václav Vladivoj. *Dějepis města Prahy. Díl IV*. Praha 1879.
- Urbánek, Rudolf. *České dějiny. Dílu III. část 3, Věk Poděbradský III*. Praha 1930.
- Urbánek, Rudolf. *Lipany a konec polních vojsk*. Praha 1934.